

F. 6.

V  
3.19539  
en

*[Faint, illegible handwritten text]*

1959 V. J. e. e in F. 6



# PRAVA PÓT

k'

Dobrimu Stanu,

ali

Ena beséda ob pravim zhafi.

---

Nékaj sa vsakiga zhlovéka.

---



Na pervo is Angléshkiga v' Némfhki, sdaj pak  
s' pervolenjam Vikfhi Gospóške v' Slovén-  
fki Jesik prestávljena.

---

V' Gradzu 1812.

Natísnjena ino se najde per Alóisiju Tufhu,  
Bukvárju,

RAY & CO

DOUGLAS STREET

THE OFFICE OF THE

RECORDS

RECORDS

111-03004803

RECORDS





## Lubi Slovénci!

**T**u imate ene nove Búkvize polne lépih ino-  
nuznih (ali haflívih) naukov, katéri pokáshejo,  
fkósi kaj si zhłovek narvezh svoj stan pohújsha,  
ino na kaj sa eno visho fi on sopet tigaištiga po-  
bólshati samóre. Té Bukvize je nar na pèrvo v'  
polnozshni Amériki\*) en imenítén ino visô-

---

\*) Amérika, tó je zheterti dél Semlje, ravno na  
uni strani pod nami, kjer imajo ta zhaš dan (den),  
kadar je per naf v' Evrópi nózh, ino nózh, ka-  
dar je per naf dan; kjer ljudjé, kadar grejo ali  
stojé, proti nam nogé dershijo. — Pred tri sto ino  
devétnajšt létmi néjšmo mi Evropéjzi she nizh  
od Amérike védili. She le v' léti 1492. (štír-  
najšt stó dva in devétdefet) po Kristusovim  
Rojštvu, je en Lah, s' iménam Kristof Kolón,  
toti novi dél Semlje nafhel (vezh od téga gléj-  
sdolej stran 15.). Is Amérike smo dobili ve-  
liko novih štvári, katérikh préd v' naših Deshelah  
néjšmo posnáli, kakor: Krompir (krumpír) ali  
lahko répo, túrbizo ali korúso (debelázho, fro-  
mentin), tabak ali tobák (duhán), i. d. r.



ko uzhen Mósh, s' iménam B é n i j a m í n F r a n k-  
l í n \*) v' Angléshkim ali Englendirfskim jesiki  
písal, ino jim tó imé dal: V b ó g i R i h a r d ali  
P'ót k' dobrim u stánu; po tim so bile na Ném-  
fhko, sdaj pak, lubi Slovénzi, k' vashimu pridu  
ino poduzhenju na Slovénfko prestávlene. Berite  
jih radi, ino si globôko v' ferze sapífhite, kar  
bóte brali; ino zhe bóte té náuke, katéri so v'  
teh Bukvizah sapopádeni, svesto ino fkerbno po-  
fnémali ino naflédvali, snate terdno úpanje imé-  
ti, de bóte frézhno ino veseló shivéli. Ino ako  
tó doféshete, bó vasha frézhá nar vékfhí pla-  
zhílo ino veselje sá téga, katéri je is lubésni pro-  
ti vam te Bukvize po vashim jesiki prenarédil.

V' Gradzu 25. d. Sufhza (Marza) 1812.

Joannes Nep. Primiz,

Uzheník Slovénf kiga Jesíka, ino

Pisár v' Zesárfko - Kraljévim

Shólfkim Bukvífhi.

---

\*) Po vsi pravízi se spodóbi, de vam, lubi Slovénzi,  
od flave polniga shivlenja ino djanja perviga  
pisárja totih Bukviz en malo povém, Sakaj filno



dobro ino koristno (nuzno) je, od shivlenja eniga velikiga, v' besédi ino djanji imenitniga Moshá brati, posébnó eniga takiga, kakor je Benijamín Franklin bil. Veliki Moshjé nam mórejo biti sa predklad ali isgled (ekfempel), katériga imamo v' nashim shivlénji posnémati ino vedno pred ozhmí iméti; skos branje od takih Moshov sposnámo, de zhlovek is vsakiga, tudi nar nishjiga stanú, skosi pridnost ino délavnost, skosi persadevanje ino trudenje, skosi uzhenóft ino serzhnóft po vóski, stermi ino s'ternjam sarásheni stesi v' velizhanski Tempel vezhne Slave ino Zhas'ti prití samóre. Tó nam shivlenje téga vékoma slavézhiga Moshá pokashe, od katériga bomo sdaj na dalje govóрили. Franklin je bil rojen v' leti 1766. 17. d. Proféntza ali Januarja v' mésti Boston v' polnozihni Amériki. On je bil eniga svézharja fin. Shé is miádiga je on grosno rad bukve bral. Kér je njegov Ozha vidil, de njegov sin tako veliko veselje do bukev ima, ga je dal v' fholo, ino potim kér se je dobro brati, pisati ino rajtati (razhúniti) nauzhil, k' enimu svojih finov, katéri je v' Bostónu natiskavez (Buchdrucker) bil, de bi se per njemu bukve natiskati uzhil. Toti antverh je Franklinu možhno dopádel. Tukej je she le pravo perlóshnost dobil, svoje uka shelno serze s' branjam lépih ino haslívih (nuznih) bukev nasti. On je bil tudi dober pévez, ino je vezhkrat kako lépo pésem slóshil, katéro je natísnil (drukal), ino prodál; sa vtershene denárje pak si je kakshne lépe bukve kupil. V' svojimu pétnajstimu létu je enkrat ene bukve v' roke dobil, v' katérik je bilo sapísano, de sélishta, selenjáva, sozhívje, krompír ino mózhnate jedí so veliko bolj sdrave, kakor mesó; sdajzi si je napréj vsél sa vselej mesne jedí popustiti ino le od sélishti shivéti. To je njemu prav prav dobro tekhíto, tako, de je smíram zel zhas't svojiga shivlénja sdrav ino vesel bil ino prav veliko starost dozhakal. — Veliko bi vam snal, lubi Slovénzi, od téga visoko uzhéniga ino modriga Moshá povédati, kaj je on



vše sa dober stán ino frézho svoje materne semlje sturil; pak vi ne samórete vsiga sapopasti. Narvezh je svojim rojákam fkos to k' pravi frézhi pomágal, de je lépe nauke od pravizhniga, pobóshniga ino kerfhánfkiga sadershánja v' mnogitérih bukvah, posébnó v' Novízah (Zeitungen) ino Prátikah ali Kaléndrih rasfhirjal. Ena neisrezhéno velika, gorézha lubésen proti vsakimu zhlovéku fléherne vére, ozhitóserzhno ino pravízho sadershanje, vesélo ino smíram jasno oblizhje, perludno ino prijasno govorjénje (guzhanje), visoko uzhêna ino prebrísana glava, stanóvito ino neprestrásheno serzé v' vsaki perlóshnosti ino v' vsinu svojimu djanju — tó so bile té lépe lastnósti Franklínove, kére so njemu per vsih ludéh perferzhno lubésen ino vekónna névmerjózhe zhasfítljivo ino slavno imé sadobile. V' svojih mnógih lepíh bukvah je uzhl od dolshnosti prijátelstva ino lubésni proti blíshnimu; kako imamo zhaf k' dobrimu obrázhati, ino kaj dobrótlivost proti vbógim ino pridna délavnost sa eno velíko frézho fléhernimu zhlovéku pernese. Na eno neposném-livo visho je snal refnizo v' lepo dopadlivo oblazhilo saviti, ino tako med ludi spezhati; sakaj je dobro védil, de ludjé golo ino nago refnizo neradi poslufhajo, ino de tistimu, kir refnizo na ravnošt na vse ústa pové, góflize na glavi sdrobé. Zhe je tedaj hotel, postávim, nekerfhánfko sadershanje tistih ludí merstliga ino kamnitniga serza grajati ino svariti, katéri svoje ravenzhlovéke, ki niso ravno teiste vére, sanizhújejo, ali zeló sovráshijo, jim je njih nelubesnivo ino nézhlovéshko shivlenje, po ekfémpelnu ali isglédu nashiga velíkiga Uzhénika Jésusa Kristusa, v' eni perglíhi shivo pred ozhí postávil, kakor postávim: „Abraham, (tako perpovedúje Franklín), je enkrat eniga popótniga stázhika pod strého vsél, ino k' svoji misi posádil; pak popótni ni hotel pred jedjó vsigamogózhniga Boga, Stvárnika nebél ino semlje moliti, ino je rékel, de nobeniga drúgiga Bogá ne sposná, ka-

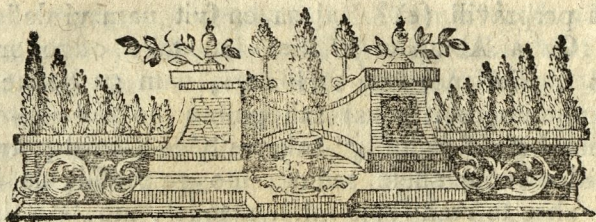


kor malike svojih ozhákov. Zhes tó fe Abraham rasferdi, ga popáde, is híšhe pahne, ino po nózhi vun v' pushávo štepe. Komej to sturí, kar na enkrat od néba glaf Boshji sasilíhi: „Kéj je popótni ptujiz?“ — Abraham odgovori: „Gospód! on ni hotel tebe moliti, sa tó sem téga nevérnika vun pahnil.“ Na tó Bóg rezhe: „Jes sem s' njim sto in devétféť lét poterpel, ako lih fe je zhés me vsdignil; ino tí, gréšhni zhlovek, ne mórefh eno samo nózh s' njim poterplénje iméti?“ — Na tó rezhe Abraham: „Jes sem grešhíl, Gospód! ne perpušti, de bi fe tvoja jésa soper mene vnéla.“ Ino sdajzi v' pushávo tezhe, popótniga stárzhika poíšhe, v' svoj shator nasaj pelá, prijásno pogosti, ino drugi dan obilno obdarvániga od sebe spuští. — Tako lepo ino dopadljivo je snal Franklin resníze nafhe svéte vére na ferze poloshiti, ino prijétne sturiti. — Zel zhas svojiga shivlénja ni drúgiga mislil, kakor, na kaj sa eno vísho bi bolj samógel svoje ravenbrate resnízho v' pravi frézhni stan perprávití. Prizheozhe Bukvize posébnó od téga prizhújejo. On je tudi bil ta pervi, kir je Magnéte ali vreménfke shtánga isnafhel, ino naf podúzhil, kako samóremo s' eno shelésno, na enim konzi shpízhashto ino poslazhéno shtángo, ktéra per hudim vreméni eléktríshko matérijo ali nebéshki ogenj ná - se vlézhe, ob shelésnim drati ali zhíleshni strélo v' semljo odpelati ino neshkodljivo sturiti. V' léti 1790. 17. d. Maliga Trávna ali v' shtir in ofem deféťim léti svoje pridne ino délavne stárosti sé je njegova sadnja ura perblíshala, kjer je ta svét sapústíl ino v' sveti Raj shel, de bi fe tam s' zhashtími Ozhétmi ino Ofkerbníki zhlovéshkíga roda is vsih vékov ali zhasov sa vselej sdrushil. Pred svojo smertjo si je on sam en Epítáťj ali napis sa svoje pokopalíshhe naredil, katéri sasilúshi, de ga v' spomínu ohránimo: „Tu pozhíva, de bo zhervam jéd postálo, truplo natískávza Benijamína Franklína, kakor plotníze od enih staríh

bukev, v' katérik fo listiki ali plátelzi ogúleni, napif ali imé bukev pak ino slato prozh sbrifano. Al bukve same ne bódo sgubléne; sakaj bodo (tako saúpa) drugizh v' eni novi ino lépi nalóshbi na ívítlôbo prishle, preglédane ino popravléne od Stvránika.“ (On govóri od vístajenja svojiga trupla na sodni dan, ino obudénja tigáistiga k' vézhnimu shivlénju,) Njegovo smert niso samo njegovi prijatli, ne samo zéla polnozhna Amérika, temozh zéle Kraljestva ino Deshele pozéli Evrópi objokvále. Povsod fo njegov spomín s' veliko shálostjo obhájali. Franklínovo shivlenje nam pokáshe, kaj zhlovek samóre sturiti, katéri refnízno voljo imá, shlahrne mozhi svojiga nevmerjózihiga Duha skerbnoj obdelovati ino sa frézho svojih ravenzhlovékov obrázhati. Lubesnivi, mladi Slovénez, al se niso per bránju od shivlénja téga iménitniga ino slavniga Mosha v' tvojim ferzi shele vsHgale njému enák postati? Imam terdno úpanje, de moje beséde niso na kamnitno semljo padle. S' Bógam, lubi Slovénez! —







Sléherni zhlovek shelí premóshen biti! Le malo ftesâ je katére k' premoshénju pelájo, pak veliko jih je, katére le prozh odvrázhajo, zhe ravno se nam sdi, de tje pelájo.

Take sapelíve póti od pravih raslozhiti, je umétnost (kunfht) shivlenja. Poslufhajte, lubi rávenméstnjani, kaj sem od téga eniga módriga mosha govoriti flifhal (zhul).

Njegove besede fo meni globôko v' ferze fhle, ino jes ménim, de vam, poséбно v' prizhejózhim zhafi, s' enim tako dobrim ino núznim (haslívim) svétam ne bódem malovréden dár pernêfel.

Jes sem se uni dan (v' novizh) na enim tershí-fhi s' mojim konjam vstávil, kjer je veliko ljudstva per lizitiringi fhtazunárskiga blaga vkupej fialo. Kér ura sa prodájo fhe nej bla odbíla, fo se mejtim (ta zajt) od hudih zhasov pogovárjali, ino eden ismed njih je eniga prepróftiga, snashno (zhédno) oblézheniga stariga mosha, katéri je shé vso belo glavo imel, kakor golób, tako nagovoril: Prósim vas, Ozha Abraham, povéjte nam, kaj se vam sdi od sedajnih zhasov? Al ne bodo leti teshki davki (tote teshke dazhe) deshelo zhisto k'



nizli perprávili (e)? Kaj sa en svit nam vi daste? — Ozha Abraham vftane, ino tako odgovorí: Ako shelitè moj svit saflifhati, vam ga hozhem ob kratkim dati; sakaj saftópnimu ino pámetnimu je ena befeda sadofci, “kakor vbógi Rihard pravi. Vfi fo svoje shelé sedínili ino ga profili, de bi jim zhes to rezh svoje mifli rasodel, ino, po tim kér fo se okoli njega vftopili, je on tako na dalje govóril:

Prijatli! rezhe on, davki (ali dazhe) naf sa réf možnó pertífkajo ino terejo; pak ako bi ti, katére nam vífhi Oblaft (regirenga) nakláda, fhe fami bili, ktére imamo plazhvati, mi bi jih vender fhe vfelej radi odrajtvali; al mi imamo fhe marfkatére druge davke (dazhe), katéri fo sa nektére með nami, veliko veliko vékfhi ino téshji. Mi móremo fhe enkrat tóliko dázi je plazhat od nafhe lenóbe, trikrat tóliko od nafhiga napúha, ino fhtirikrat tóliko od nafhe norófti ali nespámeti; ino téh dázkov (dázh) nam nesamóre noben Komifár, katéri bi nam kaki odlóg dál, nikdar polahkáti ali dolifpuftiti. Naj shé tedaj bó kakor kóli hózhe, poflufhajmo li dober svit, faj se bo sa naf vshè kakfhna pomózh isnafhla; “Bóg pomága tém, katéri fami febi pomágajo,“ kakor vbógi Rihard pravi.

Pervizh. Mi bi takiga vífhiga Oblaftníka slo grajali ino ga sa terdiga fhteli (fhtimali), katéri bi od ludftva térjal (pogérval), de bi vřaki defeti dél fvojga zhařa sa njegov dobízhek obernil; pak lenoba od mnogih ismed naf fhe veliko vezh téřja. Lenoba (vmánjoft), mejtim kér teléřne moží oflabi, nam zelo gotovo nafhe shivlenje perkrati. “Enako ruji (erjavízi) lenoba hitreřfhi isjé, kakor délo isglóda, kér vender en núzan kluzh se sméram



fvéti. "Satéga volo," ako svoje shivljenje ljubish, nikár zhasa po neprídnim ne gubi (trati); sakaj zhas je ofnóva, is katére je shivljenje stkáno. "Kóliko zhasa vezh vender, kakor je tréba, s' spanjam potrá-timo, ino ne pomíslimo," de lesíza v' spanji nobene kokóshhi nevloví (nevjáme), ino de se bomo po finerti v' grobu (v' jami) sadofti naspáli, "kakor vbógi Ríhard pravi. Zhe je tedaj zhas med všimi rezhmí nar shlahtnéjshti, tak more poguba zhasa nar véksha potráta biti; sakaj "sgubleni zhas se nikdar vezh ne najde, ino kar mí sadofti zhasa imenújemo, je na sádnje sméram she vse premalo."

Sbudimo se tedaj is nashiga ostúdniga nemárniga shivljenja k' pravi ino pridni délavnosti, tak bomo s' pridnostjo (s' slísam) vezh, ino sizer s' mánjshi teshavo oprávi. Lenóba sturí, de naf vse s'téshko, pridnost ino délavnost pak, de naf vse s' lahko stane; ino kdór posno (kefno) vstane, more zel lubi dan gnjózati, ino vender svoje délo she le kómej per terdni nózhi oprávi, kér se lenóba tako pozhasi is mésta prestópa, de ji vbóshstvo ino révshina kmalo na péte stópi. Sam svoje délo od sebe odgánjaš, naméslí de bi tebe délo gonilo, ino

"Ako sgódej spát gresh, sgódej vitánesht vu shivlénje,

Bósh modróst sadóbil, sdravje ino premoshénje?"  
 Kaj pomága tedaj sheléti ino upati bolshhi zhasé?  
 Prizhejózhi zhas si persadevajmo bolshhi sturiti!  
 Kdór hozhe prídén ino délaven biti, mu néj tréba prasne shele iméti, ino kdór v' úpanji shiví, v' jé-tiki (sushízi) vmerje.

"Zhe hózhesht kaj si perdobíti,

Se móresh trudit in potíti; —

Zhe tedaj néjmasht gruntne semlé,

Tak ròzhno vsemi délo v' roké! " —



ino ako bi le en blek semlje imel, bi bila teshka fhtibra ná-njo naloshéna.

„Sa réf je tudi vfaki antverh ino baratíja

Tak dobra kakor grunt in semlja ino doma-  
zhíja.“

Ino „kdór ima en stán, ima prostor sa dobízhek ino zhaft,“ kakor vbógi Rihard pravi; pak potlej móre tudi prav prídno délati ino si persadéti dolshnósti svojga stanú svesto dopolniti, sizer mu ne bo njegov stán nizh pomagál, fhtibro ali davke plazhati. Príden ino délaven zhlovek, nikdar od vřiga hudiga konez ne vsáme: sakaj zhe ravno lákota v' hířho prídninga moshá polúka (pokúka), pak nóter iti se vender ne podřtópi.

Tudi vavpet (shupàn) ino rířtni hlapez (berizh) ne bóta v' hířho prířhla; sakaj prídnořt ino délavnořt plazha svoje dolgé, mejtim kér jih sdvojúvanje (řzaganje) lé pomnóshi (povéřřha); — ino ako lih nobeniga řhaza (kínzha) ne najdete, ino noben bogat shlahtnik vam po svoji řmerti nizh ne sapuřtí (ne sařháfa), tak imate véđiti, de je prídnořt mati prave řrézhe, ino Bóg vse daróve istlije zhes prídninga ino délavninga zhlovéka.

„Kér řhe nemární terđno řpíjo, pojdi ti orát,

In bóřh sadořti řhíta jmel sa dóm in sa prodát.“

„Déłaj dokler je řhe denef; sakaj ne móřřh véđiti, ako te jutri ne bóde nizh mudílo.“

— „En sam denef je tóliko vréden, kakor dva jutri,“ pravi vbógi Rířard, ino „nikdar na jutri ne odlářhaj (ne odlagaj) kar denef řturiti samóřřh.“ Ako bi eden ismed vař hlapez bil, al bi ga ne bilo fram, ako bi ga njegov gospodár v' pohájkvanji ali postópanji řalótil (salésil)? Ino néřřte vi sami svoji gospodáři? Naj vař te-



daj famih sebe bó frám, postópati ali pohájkvai ino v' lenóbi shivéti, dokler imate tólko dáati famí sá - se, sa vashe drushíno, sa vashe domovíno (materno semljo), sa vashega dobriga rífhiga Oblastnika. Núzajte vashe oródje (vashe rífhinggo) bres pozhítka, iuo spómnite se, „de mazhka v' rokovízah mishi ne loví,“ kakor bógi (bóre) Rihard pravi.

Réf je, velíko je déla, ino morebit imate shibke roke; pak le prídno ino rózhno délajte, ino ví bóte velíke isdélke vídít; sakaj velíko kapel vode she zeló kamen isvátli, ino skósi prídnoft (flí) ino poterplénje je ena míshka eno debélo brodnárfko (zholnárfko) verv pregrísla, ino „Zhe le dolgo fékzih more past“

Enkrat tudi nar ti vékshí hráft. “

Shé se mi sdí, de eden med vami porézhe: „Al si zhlovek nesmé zelo nizh pokója pervóshiti?“ Jes ti zhem povédati, prijatel, kaj bóre Rihard pravi: „Dobro obrazhúj s' tvojim zhasam, ravno sa tó kér hózhesh pokoj sadobiti, ino kér nobena minúta néj v' tvojih rokah, tedaj nobene úre nesaversi.“

Pokoj je mirni zhas sa kaj núzniga (koríftniga, haslíviga.) Toti mirni zhas bóde príden ino délaven zhlovek dofégel, léni pak ino nemárni nikdar; sakaj velik raslózhek je med mírnim ino pokójnim shivlenjam, ter med pohájkvanjam ino postópanjam. Njih velíko je hotlo mehko ino dobrovólno shivlenje pelati; pak njih moshna se je hitro isprasnila, ino oni so v' vbóshstvo ino révfhino sabrédli, mejtim kér je prídnoft ino délavnoft drugim tróshft (oveselenje), bogatívo ino zhíllanje per ludéh perdóbila.



Béjshi pred kratkozhásnostimi ino oné bodo sa tebój hodile. Prídna predíza ima lép práshnj ofhpekel, ino, pravi vbogi Ríhard,

„Ka: jes tak lépo zhédo jmám ino dvé krávi,  
Me vřak nagovorí in dobro jutro! pravi.“

Drugizh. Mi móremo pak tudi v' náshí prídnošti ino délavnošti fřanovítni, terdni ino fřkerbni biti, máhe lašne opravíla s' lašnimi ozhmí prevíditi, ino ne prevezh drugim ludém saúpati; sakaj, prav vbogi Ríhard:

„Nobeno gospodárstvo in noben' drevó,

Katéro vun in vun preména svoje mésto,

Ne more bit' tak dobro, kakor gospodárstvo  
in drevó,

Katéro fřkós' ostáne en'mu kraju svésto.“

„Trikrat se preseliti, je tako hudo, kakor enkrat pogoréti.“ — „Obdershi tvojo fřhtazúno, te bóde vřhé shivéla.“ Ako hózheřh véditi, zhe je tvoje opravílo sturjéno, tak sam pojdi; zhe ne, pa koga drúgiga poshli;“ al pa tudi

„Zhe hózheřh, de plug íma dobro ino  
prav oráti,

Ga móreřh sam ti vishat' ino sá-njga  
sam dersháti.“

„Okó Gospodárjovo sturí vezh, kakor obedvé njegove roké,“ — Pre malo fřkerbnošti vezh, fřhkódi, kakor pre malo snánja ino sařtópnošti, ino kdór na délavze ne gléda, tá jim sam shakel (mavho) dershá.“ Katéri drugim prevezh fřkerbi prepustíjo, samí sebe k' nizh perprávijo: sakaj v' posvetnih rezhéh ne pomága saúpanje, temozh nesaúpanje. Le lařna fřkerbnořt pomága; sa téga volo, ako hózheřh svéřtiga hlapza iméti, ino takiga, katéri tebi dobro dopade, tak sam



febi flushi. Ena majhina sanikernost ali v' némar pufhénje sná velíko nefrészhe na glavo nakópati: sakaj, kér eniga sheblja (shreblja) néj bilo, se je podkva sgubíla; kér podkve néj bilo, se je kónj sgúbil, ini kér kónja néj bilo, je bil tudi kónjnik (jésdizh) sgublen; sakaj on je bil od sovráshnika vjét ino pofékan — vse sa volo téga, kér je is pervizh v' némar pufil ino néj glédal, de bi se ne bil shebelj od podkve sgúbil.

Trétjizh. Tóliko, prijátli moji, od prídnosti ino fkerbnósti sa svoje lastne opravíla. Pak vse tó néj sadofti; mi móremo tudi várvati (shpárati), kar smo si perdóbili, ako hózshmo, de bi nam našha prídnost ino délavnost gotóve dobízhke nefla.

Zhlovek, katéri ne sná dobro várvati, kar si perdóbí, se bó svoje shíve dni sapstónj trutil ino vpéral; kadar bó vmerl, morebit she tréh réparjov v' várshati ne bó imel. Debéle ino mafine pojédine — pa kúmern ino pufst testament ino,

„Marškeno premoshénje je shé rastepéno,

Ravno tak hítro, kakor je bló perdobléno,

Kár bi rajshi kmézhke sheníze

Shláhtne Gospé blé kakor kmetíze;

Kar mosháki namésti fékat in kopat',

Hózhejo ráji po méfno nemárno postopat.“

Ako hózhte obogátiti, míflite na shparánje tako dobro kakor na perdobívánje. Amérika \*) Shpanijóle \*\*) néj bolj bogáte šturíla; sakaj njih

---

\*) Amérika, tó je zheterti dél našhe Semlje, kakor smo shé sgorej v' Predgóvori rékli. Semlja, na katéri prebívamo, ima pét délov ali talov, katéri se imenújejo: Asija, Evrópa, Afrika, Amérika ino Polinésija au Avstrá-



vundávki (potrófhki) so bili vékshi, kakor perhódki. Prozh tedaj s' váshimi drágimi noróftmi, ino ví ne bóte vezh toshíli zhes hude zhasé, velike ino teshke dávke (dazhe), ino de vaslo drushíno teshko redite; sakaj

„Katir se na igro, golfijo in pijánzhvanje podá, Ob premošenje príde, ino se v' nadlóge sakopá.“

Srávno téga: „kar vas ena fama pregréha koshtá, s' tém bi lahko dva otróka prerédili.“

lija. V' Asiji je bil Kristus rojen, v' Evrópi smo mí, v' Afriki so zherni ljudje, Samórze imenváni, Amérika je nam Evropéjzam she le pred trí sto létmi ino nekaj zhés, snana popostála, ino Polinésija ali Avstrálija je se le v' pretezhènim stolétji od Angléshov ali Engéndarjov isnajdena bila. Kér vém, de Slovénzi radi lépe Histórije slíshijo, hozhem tedaj tukej, kjer se je ravno perlóshnost permérila, enmalo bolj na dalje povédati, kdó, kdaj ino kako je na pervo Amériko isnašel. — En Mósh, poln velikiga ino mozhniga Duhá, je svoje ozhi na to drugo polovízo nashe semlje obernil. Kristof Kolon je bil tá nevmerjózhi, s' vézhno flavo ovénzhani Mósh. On je bil rojen na Láshkim v' permórfkim Mésti Genua. Od mladih dni je na mórju flushil, ino je bil prav vaje ino saftópen mornar. Posnéji se je v' Portugálijo podál ino v' Lisabóni, poglavítimú mésti, katéro per morju lesní, vsèlil. (Od Lisabóne ste vi, lubi Slovénzi, gvíshno shé pravít slíshali; glejte, tó je ravno tisto mésto, od katériga so nam stari ljudje perpovedvali, de se je bilo (v' léti 1756. na vsih Svetníkov dan) per enimu velikimu potrésu pogresnilo. Na Krajnskim je bila she ena Pésem od té shalostne pergódbé sloshèna, katéra je bila v' vezh krajih snána, ino ktéro je prestavlávez téh Bukviz v' svoji mladósti dostikrat péti slíshal.) Kér je Kolon vídil, de je veliko ferzhnih mornarjov svojo frézhno na mórju nashlo, si je tudi on





Morebit de tudi míslite: vzháfi en gláshek bólfhiga vína, ena bóshjá pót, kakfhin bólfhi kószhik mešá na mísi, lépfhi ino tanjshhi prashnja obléka, ino vzhafi eno malo dobre vóle biti, tó ja nemóre tolko djati: pak spómnite se: „veliko vínarjov sturí en rajnišh.“ Várite se majhnih vundavkov (potrófhkov): „ena majhina raspóka (shpranja) je shé dostikrat srok (úrshah) bila, de se je nar vékšha barka potopíla,“ pravi vbógi Ríhard, ino drugéj:

---

napréj vsél, ravno tudi na morju to svojo poskúšiti. On sazhné tedaj obras Semlje premíshlovati, ino se skos en slabi deshelni obras, na katérimu je bila Semlja isobrásena, popolnoma preprízha, de je Semlja okrógla, ino de ravno sa téga volo na uni strani pod nami morejo she nove deshele biti, kjer ljudjé ino druge stvari prebívajo. Sraven téga je Kolon tudi druge sróke ali úrshahe imel, katéri so ga v' njegovim preprízhanji she bolj poterdíli. Pervizh si je místil: ta dél Semlje, kjer Evrópa, Asija ino Afrika leshíjo, je veliko manjšhi, kakor ta drugi dél, kjer néj drugiga ko famo mórje: tó pak vender ne móre biti, de bi bilo tólko morja vezh, kakor suhiga, na eni strani Semlje, kér bi se morje préd ali potlej moglo zhes zélo Semljo rasliti. Drugi zh. Véra naf uzhi, de je Bóg vse módro narédil, kar je stvaril; pak soper njegovo modróst bi bilo, ako bi bil to drugo polovizo Semlje bres deshél ino zhlovékov prasno puštil. Trétjizh je Kolon védil, de je enkrat en Portugálski mornar, katéri se je bil dalezh po Atlánskimu Mórju proti sonzhnimu sahódu pelal, en velik kos obtesániga leša na morju vjél. Zh etertizh je on slíshal, de je mórje, potim kér je véter dolgo zhafa od vezhera sem vlékel, s' korenám isderte drevéša, ja enkrat zeló dva mertva zhlovéka, katéra nejsta ne Evropéjazam, ne Afrikánam podobna bila, per Azórskih Orókih vun na suho verglo i. t. d. Is vsíga téga je on sklenil, de more na uni stra-



„Góste pojedine  
 Strého prederó,  
 Suknjo rastergajo,  
 Po svéti poshenó.“

ino en drugi krat: „Norzi dajejo goftaríje, ti pá-  
 metni jih pa vshívajo.“

Tukej ste sdaj vsi vkup per prodáji téh igrabh  
 ino téga blaga sa ofert. Vi té rezhí sa dobre shté-  
 jete; pak ako ne bóte fami ná - se glédali, snajo

ni Semlje she vezh Deshél biti. Sdaj si terdno  
 naprej vsame, si vso mujo persadéti, de bi svojo  
 veliko misel v' djanje preberniti ino svoje gorézhe  
 shele spolniti samógel. Kakor dober méstinjan  
 ino svést patrijót, kir je svojo domovino možno  
 ljubil, je Kolon svoje veliko ino dersno na-  
 préjvsetje na prvo svojmu rojnimu méstu, Ge-  
 nuá, napréj polóshil, ino Genuésarje pregovo-  
 voriti skušhal, de bi njemu eno barko saúpali,  
 s' katéro bi se po vezhérnimu vélkimu Mórju,  
 katéro se Atlániko Morje klízhe, tako dalezh  
 pelal, dokler bi do novih Deshél prishel. Al Ge-  
 nuésarji so se mu posmehváli ino ga li sa eniga  
 nemárniga fanjávza deršali. Per Franzóskim,  
 Angléshkim ino Portugálskim Dvóru, kjer je on  
 tudi pomózhi iskal, ga néjso s' vékshi zhasíjó  
 gori vséli, kakor v' Genui. Toti tako velik ino  
 móder Mósh, gnán od mózhniga Duhá ino na-  
 polnjen s' velikimi mislimi ino gorézhimi shelámi  
 sa frézho svojih ravenbrátov, je povsód bil  
 sasmehván, saframván ino sanizhván, kar se  
 vsakimu velikimu Moshu sgodi, katérimu je zhlo-  
 véhka frézha tako možno, kakor Kolónu, per  
 ferzi. Al Kolon, kir je bil Mosh terdniga ino  
 stanovítiga ferzá, se néj dal skos nobeno rezh  
 ostráfhiti ino svoje velike misli is glave spraviti.  
 Sdaj se k' Shpánskimu Kralju Ferdinándu ino  
 njegovu Shení Kraljizi Isabéli (ali Elisabéti)  
 podá, njíma velikóft ino obilne dobizhke svojga  
 podstoplenja s' shívimi fárbami (ali bójami)



enimu al drugimu med vami shkodlíve postati. Vi bi radi, de bi se dóber kup prodále; morebit se bodo she bolj zeno, kakor so vrédne; pak zhe vam jih sa réf tréba néj, vam mórejo she vselej predrage biti. Pomíslite, kaj vbogi Ríhard pravi: „Kupi si, kar ti tréba néj, ino ti bofh kmalo (skoro) to potrebnó prodati mógel; al pak tó:“ pred enim predobrim kupam si vselej eno malo pomisli.“ On hozhe rezhi: de je blago morebit le na ózhi tako dóber

pred ózhi postávi, ino nju s'ógnénimi besédami sa pomózh prófi. Pak on je glúhim ufhésam tróbil. Zélíh ofem lét si je vse persadjal, de bi svoje shele doségel, — pak vse sapstónj! — Na sádnje se mu vender vfrézhi, de Kraljízhniga Spovedníka na svojo stran perprávi ino ga pregovóri, de Kraljízi, od katére je védil, de je brumna (pobóshna) ino bogabojézha Gospá, prav s' gorkimi besédami na ferze poloshí, kako grosno dobro ino Bogú dopadljivo bi bilo, ako bi se nove Deshêle nevérnikov isnashle, v' katérik bi se potlej snala prava Katólska Véra osnanvati ino ras - shirjati. En Franzískanar ino she dva druga Duhovna sta si tudi posébnó persadéla, Kraljízo od te dobrótlive resníze prevíshati. Isabéla se na sádnje vender da pregovoriti ino Kolónu pomózh oblúbi; pak denárjov nej bilo sadofti sa eno tako velíko podstopenje. Ona tedaj sastávi svoje shlahrne kamne ino druge drage imenitne rezhi ino en Bogatín ji toliko denárjov posvódi, kolikor je tréba bilo. Sádnicz Kolon, s' zhashtílivim perímkam Admirál (tó je Vísli zhes vojskne barke), tri majhine Barke pod svoje povelje dobí, ino se na sédem lét s' shivesham (shivlenjam) preskerbí. S' filno velikim veseljam se on 3. dan Véikiga Serpána ali Avgusta v' léti 1492. s' svojimi ludmi v' barko podá. Dolgo se po mórju vósijo, ino nizh drugiga ne vídijo; kakor nebó ino vodo. Mornárji vshé sazhejo mersirati ino godernjati zhes Kolóna ino mu ózhi-



kúp, pak ne v' refnizi; al pak, de en tak kúp, kér te v' tvojim potrebnim opravili pertíska ino doli déva, je tebi k' vézhi fhkódi, kakor k' dobízsku. Sakaj na enim drugim mésti pravi on: „Velíko jih je k' nizh prifhlo, sa tó, kér so vse prevezh dóber kup kupíli.“ Sraven téga je tudi nespámetno, sa eno rézh denár (pénes) vundati, sa katériga nam bo kmalo shal; inó vunder se vfaki dán per kupzhovánji, ino lizítiringah taki norzi vídijo, katéri bres

tajo de jih je v' ñefrézho sapélal, de ne bodo níkóli vezh na fuho prifhli, ino de bodo mógli na mórju od vsíga hudiga konez vséti. Kolon je bil sa réf v' velíki nevárnosti od púntarskih Soldátov vmorjen, ai pa v' mórje vershen biti. On jih skúfba tóliko potoláshiti, de bi vfáji sbe tri dni poterpéli, ino zbe tretji dan do fúhiga neprídejo, potlej se bodo prezej nasaj v' Evrópo vernili. — Tretji dan se perblísha, zeli dan se pelajo, ino nekjér fúhiga nesaglédajo — kar na sadnje shé v' mraku eden na enkrat dol is jamborske prelúke savpíje: Semlja! — Kakor blísk vsi na enkrat vun is barke na sgorni pod plánejo, ino od délezh en oginj saglédajo. Prekladko veselje, katéro je sdaj njih serza predersnilo, noben zhlovéfhki jesik nemóre popisati. Vsi púntarji sdaj pred Kolonam na koléna padejo ino ga s' folsámi sa odpušhanje prófijo, ter mu per shivim Bogu pershéshejo, de se ne bodo níkdar vezh zhes njega vsdigvali. Sdaj se proti tísti firani, kjer so oginj vídili, pelajo, ino kadar bliso prídejo, mazhke vun vershejo, ino zélo nózh na vodi ostánejo. Drugi dan (tó je bilo 12. d. Kosaperska ali Októbra) se v' zholnizhíh na fuho prepelájo. Ker vun is barke stópíjo, na sémljo padejo, jo kúshnejo, ino s' gorézhim serzam Bogá sahválíjo, de jih je s' svojo mogózhno rokó pershívenji ohránil. Sdaj Kolon s' svojmi Soldáti deshelo prehódi ino najde, de je Otók, to je kóf semlje króg in króg s' vodo obdan. Otozháni, to je prebívánzi téga Otóka, so njih Deshelo imenváli: Guanaháni; Kolon pak je jo po Shpanko imenval:



všiga pomíflíka prav bervéshno denárje vun mézhejo. Velíko je takih norzov, katéri so mošhno isprasnili, de bi nje ludje od sad vídili, kako so lepo oblézheni, ino so s' lazhnim trebúham domú iti, ino puštiti mogli, de so otrozi ino shena fko-rej od lákoti konez vséli. Shídane (svilnašte) ino tófentaste, fhkarlátašte ino shámetove oblazhíla ogenj na ogníshí pogafíjo,“ pravi bóre Ríhard. Take rezhí nej so zelo potrebne sa shivlenje, bres njih

San Salvátor, tó je po Slovénsko Svéti Odrešheník, sa tó kér ga je Bóg fkos isnájdenje téga Otóka od ozhite smertne nevárnosti odréshil. — Kolon je she vezh drugih Otókov isnashel, ino se zhes ósem mészov sopet v' Shpánijo nasaj vernil. Sebój je on mnogo nesnánih ino dragih rezhí pernéfel: veliko slatá, pávole, polne shakle Amerikánfkíga popra, natlázhene shiváli ino tízhe, shive pôperle i. v. d. r. Shpánfki Kralj Ferdinand ino Kraljiza Isabéla šta ga grosno prijasno sprejéla ino mu veliko zhaft fkasala. — Kolon se je v' novo isnáiden Svét, katéri je posnéjshí po nevrédnim od Amérika Vespúzhi, Amérika imenván bil, she trikrat pelal. Pak mejtim v' Shpaniji nevošhlivošt ni prashovála. Njegovi sovrashniki so ga per Kralju ino Kraljizi perzhernili, iuo obdolshili, de po svojbódnosti hrepení ino íshe novo isnáidenih Deshél se polastiti. Oni so Kralja preslépili ino podkurili, de je eniga od svojih Dvornikov s' polnoblástjo sa General - Inspektorja v' Amériko poslal ino mu narózhil, de ima Kolónovo sadershanje na tanko preífkati, ino zhe ga bode krivíga nashel, v' Shpánijo nasaj poslati. Posláni Dvornik je bil prevséten ino hudoben zhlovek. She préden se od resníze prevísha, ako je Kolon krív ali ne, ga puští prezej v' shelésje djati, ino vklénjeniga v' Shpánijo póshle. Kakor hitro Kralj od velíke krívíze, katéra je Kolónu sturjena bila, slíshí, sdajzi sapové, njéga



fe lahko prebó, k' vékšhim so le sa ófert ino fhiti-  
mánje; ino le sató, kér fo lépe vídit, bi potreba  
bilo, njé iméti? Skos tako ino drugo neróдно  
shivlenje ti práshnji ino gosposki ljudjé obóshajo,  
ino mórejo na sadnje od tistih na posodbo jemati,  
katére fo popréd kómej s' enim ozhéfam po firani  
poglédali, ktéri fo pak fkos prídnost ino fhparánje  
na svojim mésti dobro obštáli. Is téga se lahko  
dolivsame: „de je Kmet. víshí, kadar na nogah

svojbódniga sturiti, ino njemu shelésje prozla  
vséti; pak Kolon ni hotel svojih kétin od sebe  
dati, temozh je njé kskor dragi spomin svojiga  
nefrézhniga shivlenja nóter do svoje smerti fkerbno  
hránil, ino na smertni pósteli vkasal, de se mu  
imajo sebój v' grob dati. — On je v' Shpánskím  
mésti Valadólid od shálosti ino grímnosti vmertl,  
ino njegovó truplo je na Kraljévo povélje v' mé-  
sto Sevilla preneshéno bilo, kjer v' vélki zérkvi  
pohíva. Na njegovim pokopalíshí stoji sapísano:  
„Kolon je Kraljéstvam Kastílija ino  
Leon novi Svét dal.“ — Kolon je shé v'  
léti 1493. suho Semljo v' novim Svéti vidil, ka-  
téro je Amériko Vespúzhi, v' Láhkim mésti  
Florénzija rojen, v' léti 1498. she dalje isna-  
shel. Skos tó, de je Amériko vse Kolón-  
nove písmá od novo isnajdenih Deshéi fkerbno sa-  
terl, ino na vših deshélnih obrásih od noviga svetá  
svoje imé postavil, je to nesafúsheno zhaft sadóbil,  
de je novo isnajdeni del nashe Semlje po njegovim  
iméni Amérika imenván bil, kér bi bil imel od  
Kolóna, imé Kolónija ali Kolómbija prejé-  
ti. — Od shéštnajstiga stóletja po Kristufovim Rojstvi,  
fo se Evropéjski narodi, poséбно Shpanijóli,  
Portugálzi, Angléshi (Engléndarji) ino Franzósi  
med sebój vadláli, v' Amériki nove Deshele is-  
najdti, ino seláne (ali koloníste) kje poslati. V' nar-  
bóšnim, nar bolj zvetézhim stani, fo sedánjene  
Dershave ali Deshele v' polnozshni Amériki,  
ino Brasílijánsko Kraljéstvo v' poldánski strani.



stojí, kakor en shlahnten Gospód kadar klezhí, "pravi vbógi Ríhard. Morebit do vbógi ludjé prezej dosti poérbali, pak néjso snáli s' poérbanim blagam dobro obrázhati. So si mislili: sej je dan, nózh ne bo nikdar; en malo od tóliko blaga ponúzati, néj vrédno v' misel jemati; pak „kdór is mózhnate lajte le sméram vungrabi, ino nikóli niz móke nóter ne vspe, kmalo do dná príde," pravi vbógi Ríhard, ino, „potim kér se je shé shtírna

Amérika je pétkrat tako velika, kakor Evrópa, ino shé dan danáštini néj Evropéjazam popólnama snána.

\*\*\*) Shpanijóli, tó je prebivávzi Shpánškiga Kraljéstva. Shpánija ali Shpánška Deshela lesbí šne dalezh sa Lashkim ino Franzóskim v' poldánški stráni Evrópe v' vrózhim podnébji, bliso Afrike. Skoro króg in króg je s' mórjam oblita, svunaj proti polnozhi, kjer se Franzóskiga Zefárstva, ino na vezhéni strani, kjer se Portugálskiga Kraljéstva dersí. (Kaj se pak imenúje v' Geografiji ali Popisvánji Semlje, polnózh, poldán, jutro, vezhér? Ako se na eni ravnízi proti sonzhnimu is-hódu obernešh, imash pred sebjó: jutro ali jútrovo stran, sa herbtam vezhér ali vezhéerno stran, na défni (pravi) roki poldán (poldnè) ali poldánško stran, ino na lévi roki polnózh ali polnozhno stran; to so shtiri svétove strani.) Shpánija ima mnóge ino prav velike, visoke ino sterme goré ino predgórja (tó je, goré per mórju); ter velike devje gójsde. Na Franzóski méji so Pirenéjške Goré, s' velikimi gójsdmi saráshene ino na verhu s' vézhnim snégam pokrite, ino se med Franzósko ino Shpánško Deshelo od Atlánškiga nóter do Srédi-deshélniga Mórja pétdesét Némškkih milj (ena milja ima dve úri) delezh rastégnejo. Srak (luft) néj v' vsih krajih enáki. Proti polnozhi, bliso Pirenéjških Gorâ je mersel ino mozhi-ren. V' frédi Deshele, kjer malókdaj deshúje, je dostikrat velika vrozhina ino susha. V' pol-



posušhíla, potlej sŕhe le vrédnoŕt vode ŕposnájo.,  
Pak tó bi bili lahko popréd védili, ako bi le bli ho-  
tli dober ŕvit ozhéta Ríharda poŕlúŕhati. „Ako  
hózhŕté véditi, kaj denár velá,“ pravi on, tak  
pojŕte ino ŕkúŕŕte eno ŕŕumo denárjov poŕóditi.

„Kdór denárje ná poŕodbo dá,  
Si na glavo ŕkerbí nakopá,“  
govorí Ríhard na dalje, ino sa réŕ, ŕkerbí ima tu-  
di tíŕti katéri je ludém poŕódil, kadar ŕpét ŕvoje

dánŕkih krajih per mórju ino blíŕo Afrike je vre-  
me narvezh gorko (toplo) ino mokro. Sime néj  
nikdar velike; mras je tako majhin, de ŕelíŕha  
ino róŕhe (zvetize) nikoli ne poŕébejo. — Špá-  
nija je groŕno rodovítna Deŕhela, pak premalo  
obdélaŕna. Rodí veliko vína, olja, zúkra, sho-  
frána, vŕe forte ŕadja; ŕshlahtne konje, lépo ŕhi-  
víno, ino Špánŕŕke ovze ŕo med vŕŕimi nar ime-  
nitniŕŕni. Goré dajo veliko ŕlatá, ŕrebrá, bakra  
(kúfra ali kotlovíne), ŕheléŕa, ŕvínza, kaŕŕitarja  
(zinja), ŕhíviga ŕrebrá, ŕolí i. v. d. r. — Ludí  
je v' zéli Španiji okóli deŕét milijónov (en mi-  
lijón je deŕétkrat ŕto távŕhent ali távŕhentkrat  
távŕhent); pak nékdaj jih je bilo ŕhe zhes ŕi-  
deŕét milijónov. Danáŕŕni Španijóli ŕo vnúki  
mnogitérih narodov, katéri ŕo eden ŕa drúgim v'  
Deŕhelo priŕŕli, ino ŕe ŕzháŕama med ŕebój pome-  
ŕili. Njih jeŕik je ŕmés is Latíŕŕŕkiga, Gótoŕŕkiga  
(od katériŕa tudi Néŕŕŕŕki pride) ino Aráboŕŕki-  
ga. Oní ŕe Katóŕŕŕŕke Vére groŕno terdno deŕŕŕíjo;  
med njimi je ŕhe veliko prevére ino babjih vrash.  
Španijóli ŕo ŕamókliga, ŕagoréliga obráŕa, kúmer-  
niga ino drobniga ŕhívóta; imajo veliko ognja,  
pak groŕno neráŕi délaŕo; nekjéri néj tólko berá-  
zhov ino poŕŕopázhov, kakor jih je v' Španiji  
bilo; pak Franzóŕi ŕo jih vŕhé mozhno potrebili.  
— Španijól je napíhnjen ino ŕhtimán, erŕen ino  
ŕe malo ŕmėja, jeŕi mozhno podverŕhen ino to-  
góten, — groŕno neŕaúpliv; ŕvoji Goŕpóŕŕki pokó-  
ren ino ŕvéŕt; ŕhíví ŕdeŕŕŕno (ŕmáŕno) ino t. é. s. o,



denárje (penese) nasaj térja. Vbógi Ríhard sópet pravi: „Něj tako velíke ino nedléshne norósti, kakor je ofert ali napuh v' oblazhíli; préden svojo termo prafhafh, morefh popréd svojo mofhno popráshati.“ „Ofert je tako nedléshen ino filni berázh, kakor potreba, ja she velíko neframníshí.“ Zhe šte si enkrat eno rezh po novi fhegi (po novim furmu) kupili, potlej jih morete she defét kupiti, de vas bó vsáj vidit, kakor de bi bili is eniga mókla vlí-

ino se nikdar nevpíjani: sa téga vólo se mu grosno hudó saméri, ktír mu rezhe: Boráho, tó je pijánež, ino le med fúrmani (vosníki) ino ofárji se vzhasi kakshin pijánež vidi. Nar lépfhi lastnósti, katére Shpanijóli imajo, so: stanovita ino terdna volja, svestóba, ferzhnost ino vkupdershanje v' nevárnostih — kar v' sedájni Franzóski vojfki, katéra shé zhes fhtiri léta terpi, zélimu svétu ozhitno skáshejo. — V' shéftnajftim stolétji po Krístufovím Rojftvi je Shpánsko Kraljéstvo filno možhno stavélo. Pod Zefárjam Karlnam Pétim je bilo nar vékfni med vsémi Kraljéstvami, katére so do sdaj na Svéti bile, tako de se je móglo s' vfo pravizo rézhi, de v' njegovím Kraljéstvi nikdar fonze doli ne gré, kér je imel na zéli Semlji Deshele v' svojim poseftvi. Od kód je tedaj príshlo, de je Shpánsko Kraljéstvo danáshni dan tak svojo mózh ino svetlóbo sgubilo? Vse na Svéti kratko terpi, stanovítiga tukej nizh ní! Shpanija je shé od nature s' velikimi sházi obilno obdarvana. Potim kér so Shpanijóli v' léti 1492. pod Krístofam Kolonam Amériko isnafhli, se je natúrsko bogáftvo njih Deshele she bolj pomnóshilo (pogméralo). Kasalo se je od konza, de bode isnájenje Amérike Shpánski Deshéli velíko frézhe pernefto. Pak vse drugazhi se je na sadnje sgodilo. Veliki sházi slatá, i. d. r., katére so Shpanijóli is Amérike pernefti, so v' njih ferzah tak poshréfhno lákomnost do slate rude vshgali, de so na enkrat sazhéli is svoje domovíne v' Amériko vréti, de so



ti „al,“ pravi bóre Ríhard, „lóshej je perve shele zhísto pokonzhati, kakor potlej všim vstrézhi, katére is njih isvírajo.“ Sploh pak je tó sa vbóshne lidí tako neúmno ino nespámetno, kér hózhejo tim bogátim v' vsaki rézhi enako délati, kakor sa shabo, ako bi se hotla tako možhno napihni, de bi bila tako velíka kakor vol.

„Ena velíka barka se sná na globóko mórje podáti, Majhina ládijsa more per kraju ostáti.“

pójsko obdelovanje ino fábríke v' némar pustili, ino zeló posabili, de jim prídnošt ino délavnošt v' máterni semlji obílnišhi ino bolsni fad ter stanovítnišhi bogastvo pernešti samore, kakor ruména, blefhézhá Amerikánska ruda. Njih velíko je bilo v' kratkim silno obogátilo. Al kaj je is téga prishlo? Bogástvo ino obilnošt sturí zhlovéka nemarniga, léni-ga, mekušhniga. Bogatin, kér ima vsíga sadosti, karkoli njegovo serze poshelí, si vezh né persadéva, možhi svoje Dufhe ino svojga Teléfa vaditi ino obdelovati, njegova vbóga sapušhena Dufha, podóba vézhniga Bogá, enaka postáne njivi, katéra je vsa s' plevléam ino ternjam saráshena; on se szháfama délat odvadi, sazhne pohájkvati, postópati, v' lenóbi shivéti, — ino vsaki zhlovek vé, de is lenóbe ino traglívosti vse pregréhe isvírajo. — Ravno tó je tudi bogastvo v' Shpániji napravilo. Sadershánje med ludstvam se je pokásilo; slató ino srebró je lidí preflépilo, njih serza popázhilo ino terdovratne sturilo, ino ena sméha ino samehvánja vredna shtimánost ino prevsétnost je v' Shpanijólih vsó lubéšen proti délu pogafíla. Kaj je she na dalje is téga prishlo? Kakor hitro je vezh slatá ino srebrá med ludi prishlo, so vse stvarí, vse blago, vse rezhi sa shívesh ino sa obléko v' njih zéni poskozhlé, ino vsi délavzi so drashji postáli. Vsfakatéri je hrepénil, de bi obogátil, pak nobeden ni hotel délati; na sádnje she nar potrébníshih rezhi sa shívenje néj bilo v' Kraljéstvi dobiti; tréba jih je bilo is vunánjih Deshéł pernešti pustiti



Al takihna noróft je tudi kmalo pokorjena (poshtráfana); sakaj, kakor vbógi Rihard pravi, „ofert obpoldne per nezhímernosti obédva (kófi), ino svezhér per sanizhvánju vezhérja;“ al pa, „ófert (gisdof) kófi per obílnosti, obédva per vbóshtvi, ino vezhérja per framóti. „Ino per všim tém, zhemú je ta vunájna blefhézha zhenzharíja, sa katéro marfkeden tólko vaga, ino tólko terpí?“ Ona nemóre ne sdravja dati, ne bolezhíne potoláshiti, tudi ne poviksha saflushenje nobeniga zhlovéka, temozh napravi nevoshlivost, ino nesfrézho hitrejshi perpelá.

Pak kaj more she tó sa ena velíka nespamet ino noróft biti, sa volo takih prásnih ino zhífto nepotrébnih rezhí se v' dolgé sakopati? V' pogódbah té lizitíringe nam bó na sheft mézov úpano, ino tó je morebit marfkéniga ismed naf sapelálo, de je sem prifhel, kér fizer bres gotóviga denárja ne móremo biti, pak se sanáshamo, de bomo tukej samógli tudi bres denárjov ludjé po novi shegi postati.

Al oh! le premíslite eno malo, kaj sturite, ako se v' dolgóve sakopáte; vi daste enimu drugimu obláft zhes vášho svojbodnost (frájost); zhe ne bóte mogli ob pravim zhasi dolgé poplázhati, se bóte framváli vášhiga posojvávza (úpavza) saglédati, bali se bóte s' njim govoriti; kakor en vbógi gréfhnik, ki nesná pét shtéti, bóte pred njim siali, ino se

---

ino filno drago plázhvati. Visoko zhíflani shazi so hitro na enkrat is Shpánije sginili, ino kaj so sapustili? Nizh drugiga, kakor velike pregréhe, nerodovitnost sapushene semlje ino vbóshtvo med ludmi. — Uzhíte se is téga, lubi Slovénzi, de slató ino frebró ino sploh bogástvo zhlovéshkimu rodu veliko vezh shkóde, kakor prida ino práviga dobízhka pernése. —



tréfli ko fhíba na vodi ino jézali (kekláli), kadar se bóte hotli isgovárjati; na tó vísho se bóte pozháfi odvádili, refnízo govoriti, ino se bóte na ofstúdno, ozhítno lagánje podáli; sakaj, „druga pregréha je lagáti,“ kakor fiari Ríhard govórí. Na enim drugim mésti pravi Ríhard: „Lásh dolgóvu na herbti jesdári,“ tó je, zhlovek, katéri se sadolshí, se lagati navadi, kér bi se vender prostorojen ino svojbóden zhlovek ne imel framvati ali bati, eniga zhlovéka viditi ali s' njim govoriti. Pak vbóshtvo zhlovéku dostikrat vso mozh ino terdnost svojga ferza, ino vso krepóft ali zhédnost odvsame; ino „teshko je per prásnim shakli po konzi ftati ino ne omahniti,“ tó se pravi: kdór svoje premoshénje fkos neróдно shivlenje po gójsdi poshène ino svoje fkrínje ino omáre isprasni, shalofst ino klávarn postane, vse veselje k' délu sgubí, ino zhlovek, katérimu se délati tóshi (traga), je k' vsaki pregréhi nagnjen, on se navádi postópati, pijánzhvati, golfati, krafti, vbíjati, ropati, tolovájiti, ino — kakfshin konez en tak zhlovek vsame? „Kakorfhno shivlenje, tákfshna smert.“

Kaj bi vi pazh od eniga takiga Kralja míflili, katéri bi vam pod fhtrafingo jézhe prepovédal, lepe, drage oblazhíla (gvante) nositi? Al bi se ví zhes tó gori ne dersháli ino rekli, de ste svojbódni, ino de imate pravízo se nositi ino gvantati, kakor se vam polúbi, de je ena taka prepóved perkrájfhanje ino ofkrúnenje vashih pravíz, ino de je en tak Kralj en tirán? Ino vunder, zhe prav premíflite, al se ne bóte samí s' temi tiránfkimi kétnami vkleníli, ako se sa to oblazhílno zhenzharíjo v' dolgé sakopáte? Sakaj, vash posojvávez vam sná kadar kóli hozhe, vasho svojbódnost odvseti, vas v' kého sapréti pufiti, zhe ne bóte plazhati samogli.



Kadar ste enkrat sa blago sglíhali, bóte morebit na plazhílo malo míslili; al pomíslíte, kaj vbógi Ríhard pravi: „Pofojvávzi vse bolj terdno v' glavi obdershíjo, kakor dolshníki; oni so polni babjih vrásh, ino na vse sasnámvane dní ino zhasé fkerbno míslijo.“ Brisht (odlog) pretézhe, préden ste si v' svésti, ino ví ste térjani, préden vam je v' glavo padlo, dolgé poplazhati; pak zhe lih resnízhno na vashe dolgé míslíte, vam bo vunder zhas, katéri se je vam od konza dolg sdel, na sadnje prav prav kratik naprej prishel; vam se bó sdélo, de si je zhas na péte, kakor shé sdavnaj na plézha, peróti (repetníze) pervésal.

Tísi imajo kratik post, katéri so denárje dolshní ino ktére mórejo o velíki nozhi verniti. Sdaj morebit she ménite, de ste v' dobrim stani, de vam she frézhe sonze séje, ino míslíte, vzhási en malo zhes shnéro mahni, ja ne móre tólko shkódvati; pak

„Na potrebo ino stárost míslí,  
 ‚Shparaj, dokler si she v' stán‘,  
 ‚Sonze sjútrajshno nam séje  
 Le en májhín zhas na dán.“

Dobízhek se sná le vzhási ino negvíshno vam permériti; vundávki (potróshki) pak vse vashe shíve dní stanovitni ino gotóvi ostánejo. „Laglej je dvé pezhí; is-sidati; kakor eno samo smiram gorko (toplo) dershati,“ pravi bóre Ríhard, sa téga volo rajshi bres vezhérje spat iti, kakor v' dolgéh vstati.

„Pofhténo perdobívaj, ino shpáraj kár si perdobísh,  
 ‚Skos tó si vse blagó v' slató in frébro premenísh.“

Tó je ta pravi slat kamen modrijánški, katériga modrijáni shé tako dolgo íshejo, kar svét stóji, ino ga she dan danáshni néjso nashli ino zhe



ví ta kamen imate, se gvíshno ne bóte vezh mógli zhes flabe ino hude zhasé, ali velíke ino teshke davke (dazhe) potóshiti ino mermxati, de jih nemórete plazhvati.

Ne bódite tedaj léni ino nemárni, she enkrat rezhem, temozh pridni ino délavni! Nikdar prasnih rók kríshem nedershtë, ampak dershtë s' njimi rajshi plug (drevó) ino motíko; — ne obrázhajte ozhí na kvarte, ófert ino sladkaríje, temozh na vashe hlapze ino dékle ino délavze, ino sadnizh, vse je dobro sturjeno, kar je dobro dokonzhano, móshno v' várshati (shépi) obdershtë, ino jo vun ne jemlíte, de bi naróshi plazhvali, al pa zeló na posodbo vséte denarje nóter deváli.

Z hetertizh. Toti náuk, lubi prijatli, je na dno (fundament) pámeti ino modrósti póštáven. Pak per všim tem níkar se prevezh nesanesite na vashe pamet ino sástópnoft, na vashe prídnoft ino ihpáravnost; sakaj ako lih so té rezhí shé same na sebi imenítne ino velíko vrédnoft imajo, bi vam vender vtegníle shkodlíve bíti, zhe shégna Boshjiga néjmate. Molíte tedaj poníshno ino s' gorézhim saúpanjam fléherni dan, de vam Bog vashe délo poshégná, ino ne bodite nevsmíleniga ino terdiga ferzá proti timístim, od katérih ménite, de sdaj shégna Boshjiga potrebújejo; temozh odshalite (potróshajte) jih, svétvajte ino pomagajte jim, kakor véste ino snate. Spomnite se, de je tudi pravízni Jób \*)

---

\*) Jób ali Hijob, kakor se v' svétim Písmi Stari-ga Sakona ali Testamenta bère, je bil imeniten, zhasit ino bogat Mosh, v' Arabiji (v' poldánfki Asiji bliso Palestíne ali oblúblene Deshéle). Per vsi svoji frézhí ino zhasi néj vender níkar na Boga posábil, se néj prevsél, ino proti revním ino vbógin néj bil terdiga ino nevsmíleniga ferzá, kakor



veliko kríshov ino tesháv preterpel, ino vender na sádnje frezhen postal.

Ino préden fklénem, le she tó od vbógiga Ríharda: „Skúshnja je draga fhóla; pak norzi se ne bódo v' nobeni drugi, ino komej v' téj fhóli kaj naúzhili,“ sakaj rehnízhno je: „dober svit se sámóre dati, dobro sadershánje níkdár.“ Spomnite se tedaj na stari pregovor: „Kómur se ne móre svétvati, tému néj sa pomógati,“ ino, „ako nezhte pamet poslušhati (zhuti), jo bóte sa terdno

veliko takih lidí, kadar jim dobro gré. Svojim otrokam je bil svésti ino lubesnivi Ozha, katéri je sám nje molil, ino vun in vun fkerb imel, de bi v' kakshno pregrého ne padli; on je nje vsékosi k' dobrimu opomínal, ino s' lubésniyo posváril, kadar so kaj pregréhili. Próti síédnimu zhloyéku je bil pohléven ino pravizhen. Kakor v' frézhi, tako tudi v' nefrézhi je on sméram stanovitno bogabojezh (pobóshen) ino pravizhen Mosh ostal. Velike ino mnogitére so bile nefrézhe, katére so njega sadéle. On je imel deset otrók, velike zhéde ováz ino govéje shivine, veliko njiv ino trávníkov (shnoshetí), dosti pastírjov ino hlapzov. Al ob vso tó zhasno frézho ino ob vse bogástvo je on v' kratkim prishel. Tu so mu sméram eden sa drugim hodili pravít, de ga je ena nova velika nefrézha sadéla. Pervi mu pride povédát, de so mu Arábovski tolováji govédino ino ofle odgnáli, ino pastírje pobíli. Drugi mu kmalo potim poshto pernése, de je stréla ovze ino pastírje vbíla, ino de so vsi sgoréli. Trétji pride povédát, de so mu Kaldéjski tolováji (rasbójniki) vse kaméle vséli ino pastírje pomóрили; ino mejtim kér tá perpovedúje, pride zheter-ti, ino pernese shálostno poshto: de je en silno velik vihár njegovo bísho, v' katéri so vsi njegovi otrozi veséli vkupej bili, poderl ino vse otroke do smerti pobil. Kakor zhloyek ino Ozha, katéri je svoje otrozhízhe perferzhno lubil, nej mógel drugazhi, kakor skos take shálostne poshte se grosno



(gvífhno) zhutíli, kadar vas bó po perstih kerzala, " kakor vbógi Ríhard pravi.

Tako je poshten Stárzhek svoje beséde konzhal. Ludstvo ga je svešto poslušhalo, ino mu v' všim prav dalo, kar je govóril: pak hitro so vsi na njegove beséde posabili, ino so ravno .tó sturili, od kogar je njé nar bolj odgovárjal: [sakaj, bersh ko se je lizitiringa sazhéla, so jéli vsi eden zhes drugiga lizitírati ino kupvati, kakor de bi bili obnoréli.

Jes pak, popólnoma v' ferzi prevíshan od resníz, katére sem ravno slíshal, sem si terdno napréj vsél, se fkósi beséde poshténiga ino zhasítlivi-ga Sivzhika pobólshtati, ino ako lih sem od konza

prestráshiti ino teiste filno možnó si k' ferzu vséti. Od prevelíkiga straha ino brítke shálofti omedlí. Pak potim kadar spét k' sebi pride, njegovo ferzé mirno póstáne; on se v' voljo Boshjo podá, ino tako móli: „Bóg je dal! Bóg je vsel! Bodi hvaleno imé Gospódovo!“ Potim kér ga je bil Bog s' takimi velíkimi kríshi ino nadlógami obískal, je njegovímu shivótu take grošovítne bolésni, ino strashne bolezhíne póstal, de si nobeden néj v' stani eniga zhlovéka ismísliti, katéri bi bil bolj bolen (bolán), réven ino nadlóshen; kakor je Job bil. V' vših téh neisrezhêno velíkíh révah ino nadlógah néj imel eniga sámiga praviga; sahtópníga ino všmíle-níga prijátla, katéri bi bil njega míloval ino potrósh-tal. Njegova blíshna hudobna shlahta je njemu njegovo révshino ino nefrézho skos tó she vékshí délala, de ga je dolshila ino rekla: de se je le prízho drugih ludí tako brúmni-ga (pobóshni-ga) ino pravízhni-ga hlinil, shrivaj pak je hudoben ino krivízhen zhlovek bil; sa tó ga sdaj Bog sa volo njegove hinávshíne ozhítno pokorí (shtrafúje, kashtigá). O kako možno je tó moglo njegovo ferze raniti, kér mu je vést djala, de néj nobene pregréhe kriv!



missil, si fukná sa eno novo fuknjo kupiti, sem sdaj rôzhno konja savfédel ino svoj pót naprej jésdil (jahal), ino sklenil, mojo staro fuknjo she en zhas dalje nositi.

Dragi Prijátel, ki tó berešh, ako hózhesh tudi tí tó štiriti, bo tvój dobízhek rávno tako velik, kakor moj; tí bósh, bres de bi obóshal, svoje davke (dazhe) lahko plazhval, ja, ti bosh she zeló obogátil, ino nizh vezh zhes flabe ino hude létine tóshil; sakaj létine fame na sebi néjso hude ne dobre, ena létina je ko ta druga; ampak mi smo hudobni, ino skos našhe norósti, hudobije ino pregréshno shivlénje létine hujshi délamo, kakor bi fame na sebi bile.

Job je sposnal, de zhlovek pred Bógam néj nikdar bres vsiga gréha ino dolgá; pak je sméram stano-vitno terdil, de vsigavedejózhi Bóg njegovo nedólshnost posná, ino de on savolo svojga dosedájniga shivlenja zhisto ino mirno vést ima.

Ako zheshe vesél shivéti,  
Gledaj skerbno, de sposnásh,  
Kak' potrebno je na svéti,  
De nedólshno vést imásh.  
Dim je zhasht, bogástvo ino vse rezhí,  
Ako serze zhisto ino mirno ni.

Kér Job v' vsih svojih velikih nadlógah ino nefrézhah, katére je mógel prestati, néj nikdar néhal (hénjal) Bogu pokóren biti, ino na njega saúpati, ga je Bog na sadnje popolnoma od vsiga terplénja réshil. On mu je sopet to lubo sdravje dal; ino ga she enkrat tako bogátiga sturil, kakor je préd bil; ga je spet s' otrózmi poshégnal, ino mu dodétil, de je she potlej sto in štírdeset lét shivel ino vnúke do zhetertiga roda dozbakal.

Katir v' terplénji 'no teshávi  
Saúpanje v' Bogá postávi.

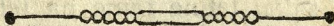
Letému Bóg, k' je všmilen ino dober Ozhe,  
 Kir svojim otrozhízham níkdar hudo nozhe,  
 Dobrótlivo rokó podá,  
 In'ga odréšhi is slegá.

---

# P é f e m

n a

## S l o v é n z e.



\* \* \*

Slovénz! tvoja semla je sdráva,  
 Sa prídne nje léga nar práva.

Pólje, vinógrad,

Réke, goré,

Rúda, kupzhíja

Tebe redé.

\* \* \*

Sa uk si prebrísane gláve,  
 Pa lépe no terdne postáve;

Srézha te íšhe,

Um ti je dán,

Najdel jo bóšh, ak

Nifi saspán.

\* \* \*

Glej, Stvárniza vse ti ponúdi,  
 Le jémat od njé ne samúdi:

Léniga zhaka

Stergan rokál,

Palza beráshka,

Prásen bokál.

---



zhe,  
zhe,

